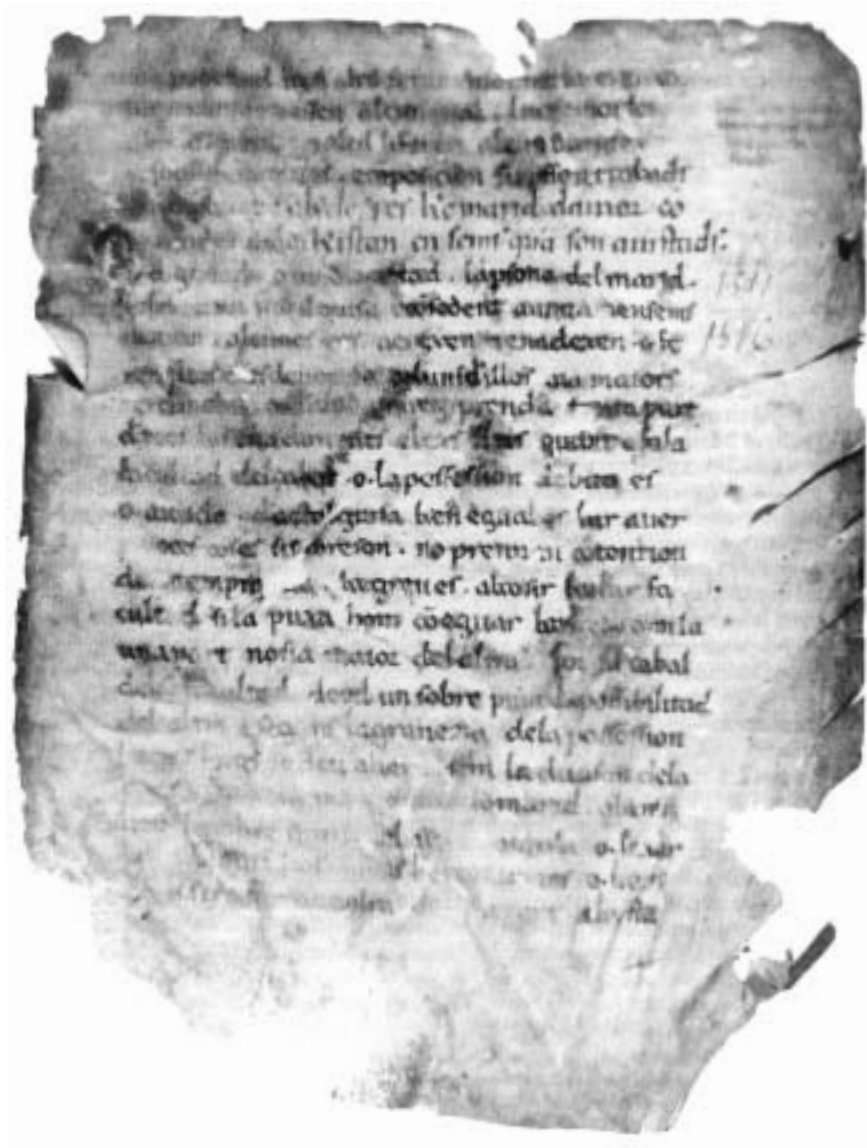

En el número XIII de l'anuari *Urgellia*, aparegut enguany, que edita la Societat Cultural Urgel·litana, es publica un fragment d'una traducció catalana antiga del *Liber iudiciorum*, codi d'origen visigòtic que estigué en vigor a Catalunya durant l'edat mitjana, fins a la promulgació dels *Usatges de Barcelona*, que amb el temps, el van substituir. El *Liber iudiciorum* s'aplica sobretot com a dret successori en herències i testaments. El fragment català pertany al llibre IV, títol 2, lleis 15,16 i 17, i es refereix precisament a les condicions de l'herència de béns que els matrimonis adquireixen conjuntament, i al dret dels nounats a ésser declarats hereus.

El text, incomplet, és un full de pergami manuscrit (núm. 187.1), de l'Arxiu de la catedral de la Seu d'Urgell, que prové de Conques, Pallars Jussà, on sembla haver estat utilitzat com a coberta d'un llibre de comptes o notarial del principi del segle XVI. Fa 215 × 165 mm, i conté vint-i-cinc línies de text per pàgina.

Paleogràficament, el manuscrit, escrit en lletra minúscula carolina de transició, es pot datar l'any 1150. Lingüísticament presenta arcaïsmes notables, com l'ús sovintejant de *k* (*Akeles*, «aquelles»); solucions sonores finals com *prínceb* («príncep»), *prob* («prop»), *poq* («poc»); manteniment de *dr* en *padre* («pare») i *madre* («mare»); vocables ben poc o gens documentats abans, com *adabert* («quedar vacant, revestir») i *cosir*, («discenir, determinar»); i a trets de caràcter pirinenc, com la *-n* final conservada *possession* («possessió»), *padron* («patró»). Josep Moran, que n'ha fet l'estudi lingüístic, dedueix que aquesta versió del *Liber iudiciorum* fou feta en la primera meitat del segle XII, probablement al Pallars, però en tot cas dins l'àrea de la diòcesi d'Urgell, que és d'on procedeix la major part dels documents escrits en català de caràcter arcaic.

Es tracta, doncs, d'un dels primers textos escrits en llengua catalana i la primera traducció coneguda del llatí al català, anterior al fragment que d'aquest ma-

Arxiu capitular de la Seu d'Urgell, ms. 187.1, f. 1r.

forma d'ordinacion . . .
 acustodir . . .
 fetes ennom d'antichrist . . .
 scriptura . . .
 del dret . . .
 rida accepta d'logret de estrans homens . . .
 accepta encualcauda . . .
 cion del princeb . . .
 amigf liseus . . .
 plena podestad fera adillos he licencia aian
 fer d'hele he uolran . . .
 alet mulier he facian . . .
 p'donacion d'qualsq . . .
Contencion an molt homens . . .
 fideu hereditat lo enfant . . .
 naa . . .
 cosa . . .
 cession dela hereditat d'hele enfant . . .
 deu esser siuorment fo clara la sua uida . . .
 he no for auortada . . .
 puad deu esser si fo bated . . .
 si no . . .
 si no . . .
 no rebren . . .
 d'hele dies . . .

teix codi va publicar M. Mundó l'any 1984, que correspon ja al final del segle XII. Cal dir que ambdues versions tenen procedències i característiques lingüístiques ben diferents, que fa que siguin traduccions independents. En el camp de la història jurídica, llur existència constitueix una prova més de la gran difusió i l'arrelament que la llei gòtica tingué al nostre país, fins i tot popularment.

EDICIÓ CRÍTICA DEL TEXT CATALÀ I LA COMPARACIÓ AMB L'ORIGINAL LLATÍ

Ⓢ en sua podestal ke si akril seran, mentre eren contra llur senior fezzessen alcun mal, lur senior ki akels conmenà et a akili li faren alcun acpate respòs pro valzillos e composicion si fossen trobads ascí en colpa.

De akeles res ke marid e la uxor konkistam ensem quan són ajustads.

Quant equal en dignitad o mediacritad la persona del marid et la uxor no kal guisa e condensent ajunta et ensem auran alcunes sors deuen l'uns de illos aja majors res d'anobra o de alod una res prenda tanta part ditas sors en adimentads elexs. Alias quant és a la facultat del aüd o de les possession debita és o avuda de acstal guisa ke si equal és lur facultat si la puxa hom conegut kela com la part no sia major de l'altra. For si.l cabal de la facultad de cel un sobrepuja la possibilitat de altre segons la graneza de la possession akela part divisia lo marid a la mulier [...] sobreviu fora de altre anu-la o lexar [...] a sons fillios o sons

(ir, 2,15) ... in sua postestratre permanent; pro eadem sciliet rationem, quia, si ipsi servei, dum cum dominio suo in expeditione conversabantu, aliquid admisissent forte damnosum, ille, qui es secum duxerat, et ei aliquid fecerant augmenti, ipse pro eis et respom daturals esset et compasitionem, si culpaviles fuissent inventi.

(ir, 2,16) de his, que vir et coingio constituit conquere potuerint.

Dum cuiuscumque dignitatis aut mediocritatis mariti persona uxori fuerit nobiliter adque contpenter adiuncta, et pariter vivents alíqued augmtaver vel in quibiscumpe rebus quíppiam profligasse visi fueint, adque proveniant, ut nus ex his majors rei et facultatis domiunus sit, de omnibus augmentis et profligationibus pariter conquisitis tantam partem unusquisque obtineat, quantum eius facultas fuisse onmis sibi debita vel habita possessio manifestant; ita ut, si equales habundantie domini sunt; quia difficile est, ut in tanta equitare facultats eorum possit equari, ne in quocumque videatur una pars alterius

hereds pròprios o licència li serà fer kè voldrà de akela part.

Akesta (v) forma de ordenacion et en marids et en uxors sarà a custodir d'akeles res, on scritures són ensemes fetes en noms damsdús, segons la condicion de la scriptura e la division de les res la possession del dret ad ke pertanga ad illos. Akelò Ke. I marid acaptà de logres de estrans hòmens o acptà en cavalcada o en host o de donació de prínceb o de son padron o de son amigs, li seus hereds o auran ab entegre o plena podestal serà ad illos, ke licència àjan fer d'akelò, kè volran. Atrestal licència serà a les muliers ke facien si acaptaren alcuna res per donación de qualsue.

Com pod heritar enfant ki ni fo de fresch.

Contection an molts hòmens si deu hereditar lo enfant ki es nad akí eleks de prob és mort. E per akesta cosa ke sia adabert als proxmes parents la sucession de la hereditat d'akel enfant, povad deu ésser si verement fo clara la sua vida, ke no fos avortiz, e ja viskés pog temps provad

superasse. Nam si evidenter unius facultats alterius possibiliteri transgredi videtur, ut superius dictum est, iuxta quantitatem debite possessionis erit et divisio portions. quam sibi post unisquisque mortem vindicabit persona suprestis, et aus filius suis, aut propriis reliquet heredibus, aut certe de ea facere quad voluerit licentiam obtinebit.

Eademque quoque hordinationis forma tam in viris quam uxoribus observada. De illis autem rebus, quibus in amborum nomine intervintur scripture confecte, iuxta confecte, iuxta condicionem ipsius scripture pertinent illis divisio rei et possio iuris. Quod vero matritus aut de extraneorum lucris aut in expeditione publica conquirit aut de principis vel patroni adque amicorm conlatione promeruit, filii vel heredes eius ad integrum vindicabunt; aut quod exinde voluerit iudicare licenter illi erit plenam potestam habere. Simils et de mulierbus condicio erit, si quorumque munere videantur aliquid percipisse.

(irv, 2,17) De parvulo, qualiter herediatem capere possit.

[...] Contendant namque pluri mi, si genitus infants son longue defectus heriditais parentum possi iura sortiri. *[Hi ha dotze ratlles omeses pel traductor, on s'exposen les raons que justifica la llei.]* Ut ergo et proximis parentibus ad sucessionem huius aditus reseretur, et ipsa defuncti vita conpro-

deu ésser si verament fo clara la sua vida, ke no fos avortadiz, e ja viskés pog temps provad deu ésser si fou batejad. Akel o akela ki neixerà no Aurà heriditat d'altra guisa si doncs pos ke nad és o nada, si baptisterio no recreben e sia comprovad ke viskés per spacio de decem dies, ke. I padre o la madre ki voler aver.

betur, si vere clara si vita, adque hanc ipsam licet parvi temporis vitam commiiteur eterne participatio vite, non aliter in untroque sexu heridetatem capiet qui nascitur, nisi post nativitatis ortum et sacri baptismatis gratiam consequatur et decem dierum spatiis vixisse probetur: ut successoris patris vel matris persona, que per hunc parvulum terrene cupit hereditaris adquire commoda. *[El text llatí conté sis ratlles més a continuació de l'acabament del fragment català.]*